

BİR RİTÜEL KOSTÜM AKSESUARİ OLARAK VENEDİK KARNAVAL MASKELERİ VE UYGULAMA ÇALIŞMALARI

S. Çiğdem KOÇAK

Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, cigdem.kocak@usak.edu.tr, ORCID:000-0001-5998-6394

Zeynep Hande CANPOLAT

İstanbul Ayyansaray Üniversitesi, Plato Meslek Yüksekokulu, Moda Tasarımı Bölümü, zeynepcanpolat@ayvansaray.edu.tr,
ORCID:0000-0002-2643-4283

Koçak, S. Çiğdem ve Zeynep Hande Canpolat. "Bir Ritüel Kostüm Aksesuarı Olarak Venedik Karnaval Maskeleri ve Uygulama Çalışmaları". idil, 84 (2021 Ağustos): s. 1231–1244. doi: 10.7816/idil-10-84-08

ÖZ

Doğanın bir parçası olan ve doğayla bağ kurmak isteyen insanoğlu ruhunu iyileştirmek, benliğini bulmak için çabalamaktadır. Karnavallar bu arayışta sanatla birlikte ön plana çıkar. Karnaval eğlencelerinde insanlar ölüm karşısındaki acizliği unuttur ve yaşama bağlanırlar. Karnavalların en sembolik imgeleri maskelerdir. Hikâye ve efsanelerden ilham alınarak tasarlanan yüzü kısmen veya tamamen örten maskeler, kişiyi gizleyerek başka bir kimliğe dönüştürür. Maskeler, zaman içinde ilkel inançların büyüselsel ritüellerinden tiyatro ögesine dönüşmüştür. Bir kostüm aksesuarı olan maske, işlevleri açısından farklılıklar gösterir ve her türlü malzemeden tasarlanabilir. Çalışmada, tarihte önemli bir yeri olan Venedik Karnavalı Maskeleri sosyolojik ve estetik açıdan incelenmiştir. Çalışmanın amacı, karnavalda sosyal farklılıkların yok sayılması, halkın kaynaşması, sanatla arınması, iyileşmesi ve özgürleşmesinde etkili olan maske aksesuarlarını incelemektir. Maskeler ile ilgili literatür taramasına dayanan tarama modeli benimsenmiştir. Bulgularda, maskelerin karakter çeşitliliğinin sosyolojik ve estetik değer zenginlikleri belirtilmiştir. En eski karnavallardan birisi olan Venedik Karnavalından ilham alınarak 7 adet maske uygulama çalışması yapılmıştır. Bu uygulama çalışmalarının tasarımcılara ilham kaynağı olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Venedik karnavalı, sanat, maske, kostüm, ritüel, hikâye, efsane

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Haziran 2021

Düzeltilme: 25 Temmuz 2021

Kabul: 22 Ağustos 2021

Giriş

İnsanın büyüye ve sihre olan merak duygusu Şamanizm'i ortaya çıkarmıştır. Şamanizm insanlığın en eski inançlarından biri olmuştur. Kökeni; Sibirya ve Orta Asya'dır ve anaerikl toplumlardan türediği varsayılmaktadır (Bağatur, 2013:30-32). Şaman ritüelinde kötü ruhlarla bağlantı sağlanılarak istekler iletilir. Şamanların ritüel araçları çeşitli olmakla beraber sembolik anlamlar taşımaktadır. Bu araçlar giysi, davul, taç, başlık ve maskelerdir (Bağatur, 2013:30-32).

Yüzü kısmen veya tamamen örten nesnelere maske adı verilir. Hem yüze takılan nesneler hem de yüzü kapatan makyajlar (yüz boyamalar) maske terimi ile anlatılmaktadır. Maskeler ardındaki kişiyi, kazandırdığı yeni portre ile gizler; olduğundan başka bir kimliğe dönüştürür ve değiştirir. Ayrıca maskeler bazen de ölümü ve Eski Mısır örneğinde olduğu gibi yüzü temsil eder (Güner, 2006:3).

Şamanizm; ilkel kavimlerde görülen, ruhlarla insanlar arasında aracılık yaptığı ve hastaları iyileştirme gücüne sahip olduğu kabul edilen inanç sistemidir. Her daim ilgi çekici ve keşfedilesidir (Bayraktar, 2013:6). Maske; bazen ölümün ruhunu ölümler alemine taşıırken, kötü ruhlar şamanın yüzünü tanımasın ve engel çıkarmasın diye, bazen de tam tersine tanınmak ve ruhlar alemine girebilmek yani trans haline geçmeyi sağlamak için bir büyü aracı olarak kullanılmıştır (Çakmaktaş, 2016:13).

Sanat tarihinde, arkeolojik buluntularda örneklerine rastlanılan maske ve türevleri, oyun, dekoratif veya koruyucu özelliklere sahip çeşitli biçimlerde aslını yansıtabildiği gibi metaforik açıdan da yorumlanabilmektedir. Benzetmeler, maskenin büyü ve esrarlı bir hal almasını sağlayarak adeta bir oyuna dönüştürür. Maskeyi takan kişi oyun veya törende artık ya özenilen ya da korkulan başka bir kişiyi oynamaktadır. İncanın özdeksel ve uhrevi boyutu, kutsalın, temsili bir görüntüsüne dönüşür (Gültepe, 2019:3734). Bütün toplumlar da değişik malzemelerden yapılmış farklı biçimlerde maskelere rastlanmaktadır. Dünya üzerinde maske, bölgelere ayrılarak incelendiğinde, farklı bölgelerde, farklı kültürlerden dolayı çok çeşitli işlevlerde kullanıldığı görülmektedir. Afrika'da maske, toplum, topluluğa giriş, yetişkinlik, cenaze, evlilik ve avcılık törenleri gibi çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Japonya'da maskelerin tiyatrodaki kullanımı en yüksek değere ulaşır. Japon maskeleri özellikle gelişmiş geleneklere bağlıdır. Asya'da maskeler özellikle Tibet, Çin ve Hindistan bölgelerinde görülmektedir. Seylan maskeleri hastalığın göstergesidir. Özellikle psikolojik etkisi vardır. Tibet'te maskeler tanrıları ve gülünç yaratıkları temsil etmektedir. Bu maskeler ayin danslarında kullanılmaktadır. Avrupa'da maske, Yunan Helenistik çağda önem kazanmaktadır. Avusturya, Tirol, İsviçre ve Güney Almanya gibi Alp bölgelerinde hâlâ var olan maskeler bölgesel folklorun bir bileşimi olarak yaşamaktadır. Bu maskeler daha çok şeytan ve ruh olarak, yeni yılın veya baharın başlangıcında sunulmaktadır. Okyanusya'da kullanılan bazı maskelerin korkutucu görünüşleri ise bunların kötü ruhları simgelediğini göstermektedir. Kötü ruhları simgeleyen maskelerin toplumu denetim altında tutma ve dinsel işlevleri vardır. Okyanusya'daki maskelerin işlevlerinden biri de öğüt vermede kullanılmış olmasıdır. Güney denizinin maskeleri Yeni Gine'nin, Malezya adalarının, Yeni Hebridez ve Yeni Kaledonya'nın maskeleri son yıllarda daha tanınmış olmasına rağmen, Afrika maskelerinden daha az bilinmektedir. Bu maskeler hem Afrika hem de Malezya'nın kültür ve geleneklerinin bir karışımıdır. Amerikan maskelerinin temelini oluşturan Kızılderililerde maske üretimi ve giyimi sıkı kurallara bağlıdır. Kavak, akağaç, ıhlamur gibi ağaçlardan yapılmış olan maskeleri Iroquoiler, hastalıkların büyüyle tedavilerinde kullanmışlardır. Düşünlerde, dini ayinlerde ve savaş zamanlarında ise yüzlerini renkli boyalarla boyamışlardır (Acar, 1995:7-12).

Günümüzde ise, Hristiyanlığın yasaklamaları ile tanrısal ritüel ve inanışların aracı olarak maske önemini yitirmiş olsa da simgesel yerini halen korumaktadır. Geleneksel kültürlerin etkisi ile bir miras niteliğindeki maskeler; tiyatrolarda, karnavallarda ve farklı alanlarda kullanılmaya devam etmektedir. Artık maske, gizli cemiyetlerin kullandığı bir statü simgesi, kimliğini örten bir nesne; cinsel fantezilerin arkasına saklanıldığı bir özgürleşme kalkanı olmanın yanında bir üniforma niteliği de taşımaktadır. Yapamadıklarımızı yapma imkânı veren, özgürleştiren bir başka kimliğin görüntüsü halini almaktadır (Bağatur, 2013:9).

Her ülkenin kendine özgü bir giyim tarzı bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu giyim tarzları ülkelerin kostüm tasarımlarına da yansımaktadır. Kostüm tasarımcıları dönem oyunlarına kıyafet hazırlarken ülkelerin kendilerine has giyim stillerinden yola çıkarlar. Tiyatro kostümlerinin ilk aşamasını maskeler oluşturmaktadır. Bu sanatın yeni doğduğu yıllarda sürekli olarak oyunlarda maske kullanılmaktaydı. Önceleri kostümün önemli bir parçası olan maskeler ön planda iken yavaş yavaş kostüm onun önüne geçmiş, maskeler kostümleri tamamlayan bir öge haline gelmiştir (Çivitci, 2010:12).

Maskeler insanların arzularını ve isteklerini yansıtan araçlar olarak tarihsel süreç içinde ortaya çıkmış ve

kendilerine has gelenekler oluşturmuşlardır. Sadece plastik değerler taşıyan nesneler olarak değil; insanın ilksel çizimlerinde de yansımaları bulan mitosların parçaları olarak insanlık tarihi kadar eskiye dayanırlar. Mitoslar, kurgusal ve doğaüstü varlıkları, olayları konu alan geleneksel öyküler olarak mecazi ve temsili anlamlar taşıyabilen simgesel anlatılardır. Doğal ve toplumsal olaylar popüler düşünceler halinde mitoslarda ifadelerini bulabilirler (Yasan, 2011:5).

20. yüzyılda maskenin insan-doğa-sanat ilişkilerinde kullanımı söz konusu olmuştur. Günlük yaşamda maskenin kullanım alanları; gaz maskeleri, sağlık alanında kullanılan maskeler, sporda maske (eskim, beyzbol, kayak, motokros v.b.) ve askeri alanda maske (maskeli miğferler v.b.) olarak sıralayabiliriz. Sahne ve görüntü sanatlarında ise maskenin kullanım alanlarını; tiyatrodan, balede, dansa, sinemada ve karnavallarda maske olarak sıralayabiliriz (Acar, 1995:13-22).

Bu makalenin amacı karnavalda sosyal farklılıkların yok sayılması, halkın kaynaşması, sanatla arınması, iyileşmesi ve özgürleşmesinde etkili olan maske aksesuarlarını incelemektir. En eski karnavallardan birisi olan Venedik karnavalından ilham alınarak 7 adet maske uygulama çalışmaları yapılmıştır. Bulgularda maskelerin; efsane, ritüel ve hikâye kaynaklı karakter çeşitliliğinin sosyolojik ve estetik değer zenginlikleri belirtilmiştir. Bu karakterler ve maskeler günümüz kostüm tasarımlarına ilham kaynağı olabilir. Geçmişten günümüze maskenin işlevsel ya da sanatsal, ritüel ya da eğlence her türlü geleceğimizde var olacağı gözlemlenmiştir. Günümüzde maske işlevsel olarak; askeri alanda, sporda, sağlıkta kullanılmaktadır.

Venedik Karnaval Maskeleri ve Sosyolojik Etkileri

Karnaval yabancı dillerden Türkçe'ye geçen bir kavramdır. Latince "carnival", Fransızca "carnaval" İtalyanca "carnelevare" sözcüğünden türeyen karnaval kelimesi TDK sözlüğünde "Hristiyanların belli dönemlerde renkli, komik ve şaşırtıcı kılıklara girerek yaptıkları şenlik ve eğlence dönemi ve bu dönemde yapılan eğlence, şenlik anlamına gelmektedir. Bir başka sözlükte karnaval, "Hristiyanların 40 gün süren büyük perhiz öncesindeki salı günü şaşırtıcı kılıklara girerek yaptıkları et kesimi eğlencesi" olarak tanımlanmıştır. Bu eğlencenin yapıldığı dönem karnaval olarak isimlendirilmektedir. İnsanlar karnaval günü karnaval maskesini takıp gülünç ve tuhaf bir biçimde giyinerek eğlenceye katılırlar. Orta Çağ'da şenliklerin hızlı bir şekilde yayılmasında kiliselerin engelleyici davranışları ve yasaklamaları etkilidir. Karnaval; resmi kültüre karşı olarak konumlanmış bir halk kültürüdür. Kalkahayı, doğayı ve toplumsal yaşamın bütün örüntülerini, beden performans ve işlevleri üzerinden sözsüz, sözlü ve davranışsal unsurların bütünleşmesiyle yansıtıldığı bir formdur. Karnaval bir veya birkaç günlük eylem ve söyleme dayalı özgürlükler alanıdır. Dolayısıyla bir halk şenliği olan karnavalda, resmi gösterilerdeki gibi katı ve keskin sınırlar veya ayrımlar yoktur. Geleneksel şenliklerde her ne kadar yazılı olmasa da belli kurallar ve bir düzen söz konusudur. Karnavalda yer alan aşırılıklar ve düzensizlikler geleneksel festivallerde bulunmaz (Özdemir, 2017:43,44).

Karnaval etkinlikleri edebiyat ve gösteri sanatlarının bugünkü formuna temel oluşturan kutlamalardan biridir. Orta Çağın katı kuralları içerisinde halka nefes alması için her türlü esriklige, eğlenceye izin verilen bir coşkudur karnavallar. Herkesin eşit bir düzlemde bulunduğu bu karnavallar, şehrin önemli bir meydanında kalabalık ve coşku içinde gerçekleşmektedir. Ticari anlamda da büyük önem taşımaktadır. Her sınıftan insan çeşitli maskeler ve renkli kostümlerle belirli meslek loncalarının arabalarıyla geçit törenleri yaparak şehrin meydanına gelir. Bu meydana türlü eğlenceler gösteriler gerçekleştirilir. Halk tiyatrosu bu etkinliklerde doğar. Karnavallarda otoriteye karşı her türlü eleştirinin ve taşlamanın yapıldığı gösteriler yer alır. Karnavallardaki kolektif ruh beraberinde yenilenmeyi değişimi ve dönüşümü getirir. Dolayısıyla eskiye ve kurulu düzene karşı yıkıcı bir etki yaratır (Salihoğlu, 2019:2).

Venedik Karnavalı, Avrupa'nın en eski ve ilginç karnavallarından biridir. Karnavalın tam olarak ne zaman başladığı bilinmese de 18. yüzyılda Venedik'te kostümlü ve maskeli oyunların günlük hayatın içinde yer aldığı bilinmektedir. Bu eğlenceler zamanla başka şehirlerin de ilgisini çekerek uluslararası bir ün kazanmışlardır. Venedik'te günlük hayatta maske kullanımı; kumarbazlar, gizli buluşmalar ve özel hayatı merak uyandıran insanlar için gizlenme imkânı yaratmıştır. Şehrin fakir halkı için maskeler, sınıfsal gerilimi hafifletip, toplumsal gerilimi azaltır. Venedik'te en sık kullanılan maske tipleri "Papier-mache" ve "Bauta"lardır. Bu maskeler genellikle üç köşeli şapka ve omuzları da örten pelerinimsi siyah kapüşonlarla hem kadınlar hem de erkekler tarafından giyilir (Güner, 2006:17). Venedik maskeleri yapımında mumlu kanvas kumaş, kadife, dantel, deri, cam, seramik ve kâğıt hamuru (Papier-mache) gibi çok çeşitli malzeme kullanılabilir (<https://lauramorelli.com/how-venetian-carnival-masks-are-made/>).

Karnavallarda çeşitli eğlenceler, sokak gösterileri ve maskeli balolar düzenlenir. Maske takmak bir gelenektir ve genellikle hayvan yüzü maskeleri ve değişik insan yüzü maskeleri takılır. İnsanı hayvan

görünümüne sokan karnaval maskelerinin amacı kutsal hayvanların tanrısal gücünü kişiye geçirmektir. Eskiden, karnavallarda maske takma geleneği, kötü ruhları kaçırmak ve kişisel anlaşmazlıkları göstermek amaçlıydı. Karnaval maskelerinin en güzel örnekleri, günümüzde de devam etmekte olan Venedik karnavalı, Rio karnavalı ve Alman karnavalıdır. 1054 yılında başladığı sanılan Venedik Karnavalı, Venedik tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Başlangıçta dinsel kökenli olan, Hristiyanlığın Venedik'teki ilk dönemlerinde oruç tutma mevsimi ve ayinlere denk düşen karnaval, giderek çığırından çıkmış, yoksulla varlıklarının, soyluyla soysuzun, yönetenle yönetilenin, suçluyla suçsuzun arasındaki tüm farkları ortadan kaldıran bir eyleme dönüşmüştür. 1268 Karnaval yasasında kilise; "ne yaparsanız yapın yeter ki yüzünüze maske takmayın" der ve maskeler yasaklanır. Maske bir sığınaktır, maske bir örtüdür, bir gizdir, bir sorudur, maske bir meydan okumaktır: Çirkin kadının en güzel kadına meydan okuması, sevenin sevdiğine, yoksulun varlıklıya meydan okumasıdır. Ama belki de en önemlisi maske ölümlü insanoğlunun ölüme meydan okumasıdır. Yüz, beden yok olup gidecek, maske kalacaktır (Acar, 1995:13-22).

Venedik Karnavalı'nın tarihi, şenlik ve siyaset arasındaki karmaşık diyalektiğe ve özellikle de kentsel çevreyi kontrol etmek için siyasi otoritelerin artan ihtiyacına ışık tutmaktaydı. Orta Çağ boyunca Venedikliler, çeşitli mahallelerinin ortak bir kader etrafında kaynaşmasını sağlamak amacıyla karnavalı şehirleri için bir savunma stratejisi olarak kullandılar. 15. yüzyılda hem zenginler hem de yoksullar için halka açık festivallerin mirası olan Venedik karnavalı, Venedik'in Avrupalı rakiplerini geride bırakmasını sağlayan resmi bir kutlama oldu. Bugün, Venedik karnavalı küresel karnaval panoramasında hâlâ önemli bir referans teşkil etmektedir. Venedik karnavalı popülerliğini; ticari, turistik bir şenliğe dönüşmesine, dünyanın dört bir yanındaki vatandaşların gündelik telaşlardan kaçma ihtiyacına ve geçmişi hatırlama kapasitesine borçludur (Bertrand, 2020:77).

Resim 1: Arlechino'nun Karnaval Maskesi, Michel Levy Freres, Paris 1860

Kaynak: Neveula, M. J., 2010:12

Resim 1'deki Arlecchino'nun yarım maskesi maymun benzeri bir burun ve şeytanın boynuzunu göstermek için bir yumru ile siyaha boyanmıştır. *Arlecchino* karakteri, 16. ve 17. yüzyıl İtalyan halk tiyatrosunun önemli bir geleneği olan Commedia dell'Arte'nin komik bir görüntüsüdür.

Venedik maskeleri yapımında ana malzeme olarak tutkal, nişasta veya duvar kâğıdı macunu gibi bir yapıştırıcı ile bağlanmış kâğıt parçaları kullanılmaktadır. Ayrıca kumaşlar, kürkler, tüyler de maske yapımında kullanılan malzemeler arasındadır. Zamanla Venedik maskelerinin popülerliği onun farklı ulusal bayramlarda da kullanılmasını sağlamıştır. Oyuncular, akrobatlar, hokkabazlar; bölgelere, temsil ettikleri kültürlere ve geleneklere göre farklı tipik maskeler takmışlardır. Karnavalın en popüler maskesi "*Bauta*" ise kimliği ve sınıfı saklamak adına yaygınca kullanılan maskelerden biriydi. Maskeyi giyenin fikirlerini, söylemlerini özgürce söyleyebilmesi hatta kişisel ilişkilerinde duygularını dışarı vurabilmesi amacıyla kullanılırdı (<https://www.sanatlaart.com/venedik-karnaval-maskelerinin-tarihi/>).

Resim 2: Venedik Bauta Maskeleri, Pietro Longhi
Kaynak: Neveula, M. J., 2010:13

Resim 2'de görülen "Bauta" maskeleri; şapka, beyaz yarım maske ve siyah pelerinden oluşmaktadır. Beyaz maske, yüz hatlarını gizlerken kullanıcının özgürce konuşmasına izin vermektedir.

Resim 3: Küçük ve Yuvarlak Moretta Maske, Pietro Longhi, 1751

Resim 3’te kadınlar tarafından askısız olarak yüze takılan, göz kısmı delikli, oval bir maske çeşidi görülmektedir. Bu siyah renkli maskeye “Moretta” denilmektedir. Maskedeki düğmeyi ısıran kullanıcı tarafından yüzde tutulabilmektedir. Maske çıkarılmadığı sürece kişinin konuşabilmesi mümkün olamamaktadır (https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice).

Resim 4: Giacomo Franco (1550–1620), Piazza S. Marco'daki Şarlatanlar 1610 Gravür, Metropolitan Sanat Müzesi, New York, Kaynak: Bertrand, G., 2020:80

Resim 4’te Piazza S. Marco'daki şarlatanların maskeli eğlenceleri görülmektedir.

Resim 5: “Veba Doktoru” Maske ve Kostümü, 1656, Bettmann/Corbis Arşivinden Örnek Resim, Almanya
Kaynak: <https://arkeofili.com/veba-doktorlari-neden-garip-gagali-maskeler-takiyordu>

Doktorlar, Avrupa’daki veba salgınlarında bu hastalıktan korunabilmek için resim 5’teki gibi gagalı maskeler, deri eldivenler ve uzun paltolar giyerlerdi. Bu maskenin gaga kısmına güzel kokan bitki veya uçucu yağlar konulmaktaydı. Bu ikonik görüntü zamanla Venedik karnavalı kutlamalarının bir parçası haline geldi (<https://arkeofili.com/veba-doktorlari-neden-garip-gagali-maskeler-takiyordu>).

Resim 6: Francesco Guardi (1712–93), Tuval Üzerine Yağlıboya 1746, Venedik
Kaynak: Bertrand, G., 2020:91

Şekil 6'daki Francesco Guardi'nin tablosunda, çeşitli maskelerin kullanıldığı ve ana koridordan kumar odalarına giden bir Venedik karnavalı eğlencesi görmekteyiz(<https://core.ac.uk/download/pdf/19143076.pdf>)

Resim 7: Vittorio Emanuele Bressanin (1860-1941), Venedik'te Karnaval
Kaynak: Bertrand, G., 2020:94

Resim 7'de Vittorio Emanuele Bressanin'in "Venedik'te Karnaval" adlı tablosunda bir karnaval çiftinin eğlencesi görülmektedir.

İtalya'da ilginç kostüm ve maskeler ile yapılan karnaval geleneği kısa zamanda diğer Avrupa şehirlerine de yayıldı. En popüler karnavallardan birisi olan Rio Karnavalı, Portekiz'den Brezilya'ya kadar uzandı. Bu karnaval aynı zamanda güçlü bir Afrika etkisine sahipti. Çünkü Afrika'dan Avrupa'ya pek çok köle getirilmişti. Afrikalılar, Tanrıların ve yaşadıkları bölgenin kötü ruhlardan korunması amacıyla tüy, kemik, ot, taş ve diğer öğelerden yapılan maskeler ve kostümler yaptılar. Tüm bunların eski Afrika geleneklerinde sembolik bir anlamı vardı ve modern Rio Karnavalı kostümlerinin tasarımında bütünüleyici bir

rol oynadı (<https://www.riocarnaval.org/tr/rio-karnavali/tarih>).

Karanlıktan aydınlığa kıştan yaza geçiş töreni ve ayrıca bir bereket kutlaması olarak görülen karnavallar yüzyıllardır halk kültürünün içine yerleşmiştir. Bugün hala karnavalların coşkulu ve unutulmaz deneyimler yaratabilme güçleri devam etmektedir. Venedik karnavalı başta olmak üzere dünyadaki en iyi karnavalları; Louisiana’da Mardi Gras, Kanarya Adalarında Santa Cruz de Tenerife, Bolivya’da Oruro Karnavalı, Belçika’da Binche Karnavalı, Fransa’da Nice Karnavalı, İsviçre’de Basel Karnavalı, Danimarka’da Kopenhag Karnavalı, Londra’da Notting Hill Karnavalı, Köln Karnavalı, Rio Karnavalı olarak sıralayabiliriz (<https://www.momondo.com.tr/discover/dunyadaki-karnavallar>).

Resim 8: Venedik’te Karnaval (2018)

Kaynak: <https://veniceevents.com/news-blogs/venice-carnival-everything-you-could-want-know-about-venices-masks>

Resim 9: Venedik’te Karnaval (2019)

Kaynak: <https://veniceevents.com/news-blogs/venice-carnival-2019-dates-and-events>

Venedik Maskelerinden İlham Alınarak Tasarlanan Maskeler

Bu makalenin uygulama çalışmasında; maskeler porselen çamuru yerine porselen çamuruna yakın, pişirim derecesi düşük olan bir malzeme ile yapılmıştır. Maskelere bisküvi pişirim dediğimiz ilk pişirim sonrası ikinci pişirim uygulaması yapılmamıştır. Seramik maske yapımında maskenin kalıbının alınması için çamurdan maske modeli çıkartılmış, kalıbı için alçıdan yararlanılmıştır. Döküm aşaması için toz halindeki kil uygun ölçüde sulandırılmış ve alçı kalıp içerisine döküm yapılmıştır. Kalıp içerisinden çıkan maskenin sünger yardımı ile rötuşları yapıldıktan sonra kurumaya bırakılmıştır. İlk pişirim için seramik fırını kullanılmış ve 800 derecede pişirim gerçekleştirilmiştir. Venedik karnaval maskelerinin uygulamasında seramik malzemenin yanı sıra kâğıt hamuru kullanılmıştır. Maskeleri süslemek için çeşitli akrilik boyalardan, makyaj malzemelerinden, kumaşlardan ve aksesuarlardan yararlanılmıştır (Canpolat, 2018:61).

Resim 10: “Vampirler Karnavalda”, 50x70 cm tuval, kâğıt maske, makyaj malzemesi, akrilik boya, saten kumaş, dantel
Kaynak: Canpolat, Zeynep Hande, 2018

Resim 11: “Zombiler Karnavalda”, 50x70 cm tuval, kâğıt maske, kil, akrilik boya, makyaj malzemesi, dantel, tül, baskılı kumaşlar
Kaynak: Canpolat, Zeynep Hande, 2018

Resim 12: “Onursuzlar”, 50x70 cm tuval, kâğıt maske, akrilik boya, dantel, file kumaş, saten kumaş, aksesuar
Kaynak: Canpolat, Zeynep Hande, 2018

Resim 13: “Aşka Küsmek”, 50x70 cm tuval, kâğıt maske, akrilik boya, dantel, tül, saten kumaş, file kumaş, aksesuar
Kaynak: Canpolat, Zeynep Hande, 2018

Resim 14: "Lüks Hayat", 50x70 cm tuval, seramik ve kâğıt maske, akrilik boya, dantel, tül, çeşitli kumaşlar, aksesuar
Kaynak: Canpolat, Zeynep Hande, 2018

Resim 15: "Gerçek Eğlence", 50x70 cm tuval, kâğıt maske, akrilik boya, dantel, çeşitli kumaşlar
Kaynak: Canpolat, Zeynep Hande, 2018

Resim 16: “Şeytanlar Hayatta”, 50x70 cm tuval, seramik maske, akrilik boya, dantel, çeşitli kumaşlar
Kaynak: Canpolat, Zeynep Hande, 2018.

Sonuç

Maske kullanımının tarihte ortaya çıkışı Pagan inanışlarındaki büyü, ritüel ve avlanma kaynaklıdır. Maskeler, zaman içinde ilkel inançların büyüsel ritüellerinden tiyatro ögesine dönüşmüştür. Sonraki dönemlerde maskeler, eğlence olarak yapılan karnavallarda, kimliği gizleyen bir aksesuar olarak kullanılmıştır. Karnavallar toplumsal bütünleşmeye yönelik eğlencelerdir. Karnavallardaki maskeler sosyolojik açıdan incelendiğinde; toplumlardaki düzensizliğin, yozlaşmanın, dini ve siyasi baskıların, sosyal farklılıkların karnaval süresince yok sayılması ve halkın kaynaşması açısından önemli katkılar sağlamaktadır. Karnavallarda maske kullanımı bazı dönemlerde din otoriterleri tarafından çeşitli yasaklamalara maruz kalmış ve olumsuz etkilenmiştir.

Bu çalışmada, maskelerin birçok karnavalda kullanıldığı fakat Venedik Karnavalı için ise maskenin ayrı bir önem taşıdığı vurgulanmıştır. Venedik Karnavalı, Orta Çağ’dan bu yana geleneksel kültürün devamlılığı açısından önemli bir miras olmuştur. Venedik karnavallarında maskeler kostümlerle bütünleşmiştir ve bir bütün halinde sınırsız eğlenceyi anlatmaktadır. Maskelerde gizlilik esastır. Statüler, ırklar maskelerin altındadır. Birçok insan karnavallara eğlence ve tüketim olarak bakmaktadır oysa karnaval aynı zamanda bir sanattır. Mekân, müzik, kostüm ve maske geleneksel bir estetik olarak karşımıza çıkmaktadır. Venedik Karnavalı hâlâ küresel anlamda önemli bir referans teşkil etmektedir. Dünyanın dört bir yanından Venedik’e gelerek, gündelik telaşlardan kaçma ve eğlenme ihtiyacı duyan insanlar bu karnavalı ticari anlamda da güçlendirmektedirler.

Geleneksel festivaller bir düzene bağlı iken karnavallar olabildiğince sınırsız özgürlükler alanıdır. Karnavalda yer alan aşırılıklar ve düzensizlikler geleneksel festivallerde bulunmaz.

En çok bilinen karnavallardan arasında Venedik karnavalı başta olmak üzere Louisiana’da Mardi Gras, Kanarya Adalarında Santa Cruz de Tenerife, Bolivya’da Oruro Karnavalı, Belçika’da Binche Karnavalı, Fransa’da Nice Karnavalı, İsviçre’de Basel Karnavalı, Danimarka’da Kopenhag Karnavalı, Londra’da Notting Hill Karnavalı, Köln Karnavalı ve Rio Karnavalını sıralayabiliriz.

Türkiye için ise karnavallara göre daha kurallı ve resmi olan festival örneklerini verebiliriz. Şehir halkının yaşamına ve ekonomisine değer katan bu eğlencelerden ilk akla gelen Adana’da yapılan “Portakal Çiçeği Festivali”dir. “Tekirdağ Kiraz Festivali”, “Uluslararası Manisa Mesir Macunu Festivali”, “Kızılcahamam Su Festivali” ve benzerlerini de sıralayabiliriz.

Bu makalenin uygulama çalışmalarında geleneksel Venedik karnavalı maskelerinden esinlenerek çeşitli

karakterler oluşturulmuştur. Efsaneler, ritüeller ve hikayelerden yararlanılarak oluşturulan karakterlerde estetik gizler yansıtılmıştır. Çalışmada porselen çamurunun kullanılması maskelerin hafif ve yüzde rahat taşınabilir olmasını sağlamış, kalıp alınarak yapılması ise seri üretim açısından kolaylık oluşturmuştur. Malzemeyi çeşitlendirmek amacı ile yine hafifliği göz önünde bulundurarak kâğıt hamurundan maskeler tasarlanmıştır. Hikayesine uygun olarak tasarlanan her maske; akrilik boyalar ile boyanmış aynı zamanda kumaş ve aksesuarlar ile giydirildikten sonra 50x70 cm ölçülerindeki tuvaler üzerinde sabitlenmiştir. Böylece tuvaler yana yana durduğunda bir karnaval havası kurgulanmıştır. Bu uygulama çalışmalarının tasarımcılara ilham kaynağı olması hedeflenmektedir.

Kaynaklar

- Acar, Mehmet. Çağdaş Sanatta Anlatım Ögesi Olarak Maske. Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı, 1995.
- Bağatur, Bulut. Günümüz Sanatındaki Yeni Portre Yaklaşımları: Yüz ve Maske. Yüksek Lisans Tezi Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Bayraktar, Ruhsar. Şaman Kültüründeki Kostüm Anlayışı ve Bu Bağlamda Murathan Mungan'ın, Geyikler Lanetler Adlı Oyun Karakterleri Kostüm Tasarımı. Yüksek Lisans Tezi Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne Sanatları Ana Sanat Dalı, 2013.
- Bertrand, Gilles. University of Grenoble Alpes, France, Venice Carnival From The Middle Ages to The Twenty-First Century: A Political Ritual Turned "Consumer Rite"?, France, Journal of Festive Studies, Vol. 2, No. 1, <https://doi.org/10.33823/jfs.2020.2.1.30>, 2020.
- Canpolat, Zeynep Hande. Venedik Karnavalı Seramik Maskelerinin Sosyolojik Açısından İncelenmesi ve Uygulama Çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Çakmaktaş, Feride Merve. Sanatta Sağaltım ve Güncel Sanat Terapisi. Yüksek Lisans Tezi Işık Üniversitesi, Sanat Bilimi Ana Bilim Dalı, 2016.
- Güner, Yıldız. Maskede İfade Dünya maske Geleneklerine İfadeye Katkıları Açısından Bir Bakış. Sanatta Yeterlik Tezi Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Ana Sanat Dalı, 2006.
- Çivitci, Şule. Tiyatro Kostüm Tasarımı ve Oluşum Süreci. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E 2010-05, Isparta, 2010.
- Gültepe, Gülten. Türk Kültür ve Medeniyetinde Metaforik Bağlamında Oyun-İnanç ve Maske. Turkish Studies, Volume 14 Issue 7, p. 3733-3747, DOI: 10.29228/TurkishStudies.36988
- Neveu, Marc, Jean. Finta Piazza Di Venexia: Masking, Performance And Identity In Seventeenth Century Venice. Renaissance Society of America Annual Meeting Venice, Italy 10 April 2010, Marc Jean Neveu, 2010.
- Özdemir, Mehmet. Giresun Yayla Şenlikleri. Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, 2017.
- Salihoğlu, Burcu. Türk Tiyatrosunda Karnavalesk ve Grotesk Sahneleme İncelemeleri. Yüksek lisans Tezi İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Drama ve Oyunculuk Ana Sanat Dalı, 2019.
- Yasan, Metin. Maske, Maskede İfade ve Sinemada Maske Kullanımı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, 2011.
- URL1:[https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice#/media/File:PietroLonghi_010_\(cropped to moretta_masks\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice#/media/File:PietroLonghi_010_(cropped_to_moretta_masks).jpg) (Erişim tarihi:19.02.2021).
- URL2:<https://www.sanatlaart.com/venedik-karnaval-maskelerinin-tarihi/> (Erişim tarihi:03.06.2021).
- URL3:https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice (Erişim tarihi:03.06.2021).
- URL4:<https://core.ac.uk/download/pdf/19143076.pdf> (Erişim tarihi:03.06.2021).
- URL5:<https://www.riocarnaval.org/tr/rio-karnavali/tarih> (Erişim tarihi:05.06.2021).
- URL6:<https://www.momondo.com.tr/discover/dunyadaki-karnavallar> (Erişim tarihi:05.06.2021).
- URL7:<https://veniceevents.com/news-blogs/venice-carnival-everything-you-could-want-know-about-venices-masks> (Erişim tarihi:05.06.2021).
- URL8:<https://lauramorelli.com/how-venetian-carnival-masks-are-made/> (Erişim tarihi:06.06.2021).

Görsel Kaynakçası

- Resim 1,2:** Neveu, Marc, Jean. Finta Piazza Di Venexia: Masking, Performance And Identity In Seventeenth Century Venice, Renaissance Society of America Annual Meeting Venice, Italy 10 April 2010, Marc Jean Neveu, 2010.
- Resim3:**[https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice#/media/File:Pietro_Longhi_010_\(cropped to moretta_masks\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Carnival_of_Venice#/media/File:Pietro_Longhi_010_(cropped_to_moretta_masks).jpg), (02.06.2021).

- Resim 4,6,7:** Bertrand, Gilles. University of Grenoble Alpes, France, Venice Carnival From The Middle Ages to The Twenty-First Century: A Political Ritual Turned "Consumer Rite"?, France, *Journal of Festive Studies*, Vol. 2, No. 1, <https://doi.org/10.33823/jfs.2020.2.1.30>, 2020, (02.06.2021).
- Resim 5:** <https://arkeofili.com/veba-doktorlari-neden-garip-gagali-maskeler-takiyordu>, (06.06.2021).
- Resim 8:** <https://veniceevents.com/news-blogs/venice-carnival-everything-you-could-want-know-about-venices-masks>, (05.06.2021).
- Resim 9:** <https://veniceevents.com/news-blogs/venice-carnival-2019-dates-and-events>, (06.06.2021).
- Resim 10,11,12,13,14,15,16:** Canpolat, Zeynep Hande. Venedik Karnavalı Seramik Maskelerinin Sosyolojik Açıdan İncelenmesi ve Uygulama Çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

VENETIAN CARNIVAL MASKS AS A RITUAL COSTUME ACCESSORY AND APPLICATIONS

S. Çiğdem KOÇAK, Zeynep Hande CANPOLAT

ABSTRACT

Being a part of and wishing to establish a bond with the nature, human beings try to heal their souls and find their true selves. Carnivals come across the people in this quest together with the art. In carnival entertainment, people forget about the helplessness against the death and cling to life. Masks partially or completely covering the face disguises the people and turn them into a new identity with the new portrait they bring. Masks have turned from the magic rituals of the primitive beliefs into an element of theatre by time. As a costume accessory, masks can be designed with any material. Masks differ by their functions. Integrated with their viewers and purpose, masks actually represent an aesthetic value individually. This study focuses on the mask accessories which had an effect on ignoring the social differences, socialization, purification, healing and liberalization of people with art during the Venetian carnival, which takes an important place in the history. In the research findings, sociological and aesthetic value richness depending on the character diversity of the masks is indicated. This article is based on the general scanning model as a method. In addition, 7 masks applications inspired by the Venetian carnival have been made. These application studies are aimed to be a source of inspiration for designers.

Keywords: Venetian carnival, art, mask, costume, ritual, tale